

Εισαγωγή

Όταν, στα μέσα του 1992, η ΟΥΤΟΠΙΑ έβλεπε για πρώτη φορά το φως της δημοσιότητας, τον τόνο και το χρώμα στις διεθνείς κοινωνικές και πολιτικές εξελίξεις έδινε αναμφισβήτητα η κατάρρευση των καθεστώτων του λεγόμενου «υπαρκτού σοσιαλισμού». Με ιδιαίτερη συστολή και αφαιρετικό, αν όχι γενικόλογό τρόπο, οι συντάκτες του εισαγωγικού σημειώματος του 1ου τεύχους του περιοδικού, λίγο μετά τη διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης, έκαναν λόγο, αόριστα, για τη «μεταβατική και αναμφίβολα κρίσιμη εποχή» που διανύαμε. Επρόκειτο, ουσιαστικά, για ένα βαρύ νεο-φιλελεύθερο χειμώνα, που απλώνονταν στον πλανήτη, την ίδια περίπου στιγμή, που ο υπάλληλος του State Department των ΗΠΑ, Francis Fukuyama, με ένα νεο-συντηρητικό παραλήρημα, έρχονταν να διακηρύξει το τέλος –της– Ιστορίας και τον οριστικό θρίαμβο των δυτικών «δημοκρατιών».

Σήμερα, δεκαπέντε περίπου χρόνια αργότερα, ο καπιταλισμός εξακολουθεί, ασφαλώς, να δεσπόζει σε παγκόσμια κλίμακα. Οι νεο-φιλελεύθερες πολιτικές του παραμένουν κυρίαρχες σε πλανητικό επίπεδο, αλλά έχουν πλέον κάνει τη δυναμική τους εμφάνιση στο προσκήνιο της κοινωνικής δράσης, μεταξύ άλλων, το πολύμορφο διεθνές κίνημα εναντίον της καπιταλιστικής παγκοσμιοποίησης, μαζικές αντι-πολεμικές κινητοποιήσεις σε όλες τις γωνιές του πλανήτη, η αντίσταση ευρωπαϊκών λαών, όπως του γαλλικού και του ολλανδικού, εναντίον της συνταγματικής ολοκλήρωσης της Ευρωπαϊκής Ένωσης, σημαντικά φοιτητικά κινήματα, όπως αυτά στη Γαλλία, αλλά και στη χώρα μας, ριζοσπαστικά κοινωνικά και πολιτικά κινήματα στη Λατινική Αμερική, με χαρακτηριστικές περιπτώσεις αυτή της μολιβαριανής Βενεζουέλας με επικεφαλής τον Τσάβες, της Βολιβίας με ηγέτη τον Μοράλες κ.α. Κανείς δε δικαιούται να πλέει, βεβαίως, σε πελάγη επαναστατικής αισιοδοξίας, αλλά και κανείς δεν μπορεί να αμφισβητήσει ότι η σημερινή διεθνής συγκυρία παρέχει αμυδρές, έστω, ελπίδες ανάπτυξης ενός διεθνούς αντικαπιταλιστικού κινήματος, που θα θέσει τα θεμέλια για τον κομμουνισμό του 21ου αιώνα, ενός κινήματος, που χωρίς να μηδενίζει τα ανατρεπτικά εγχειρήματα του παρελθόντος, θα

στοχεύει σε ένα κόσμο ριζικά διαφορετικό όχι μόνο από τον καπιταλισμό που ζούμε, αλλά και από το σοσιαλισμό που γνωρίσαμε κατά τη διάρκεια του 20ού αιώνα.

Σε περιόδους βαθιάς κοινωνικής κρίσης, όπως αυτή που διανύουμε, με τη ραγδαία αποδόμηση του λεγόμενου «κράτους πρόνοιας», την καταβύθιση σε κατάσταση όχι μόνο σχετικής, αλλά και απόλυτης εξαθλίωσης, εκατοντάδων εκατομμυρίων ανθρώπων ανά την υφήλιο, το ερώτημα («τι να κάνουμε;»), φθάνει στο νου και στα χείλη όλων όσων επιμένουν να διατηρούν άσβεστη τη φλόγα της κριτικής και της αντιπαράθεσης στο σύγχρονο καπιταλισμό. Αν όντως ο καπιταλισμός δε συνιστά το τέλος –της– Ιστορίας, ή, αν υπάρχει η αντικειμενική δυνατότητα να μην αποτελέσει το τέλος –της– Ιστορίας, ποια πρέπει, ποια μπορεί να είναι μια σύγχρονη αποτελεσματική στρατηγική και τακτική από την πλευρά της εργατικής τάξης, της νεολαίας, των καταπιεσμένων τάξεων και στρωμάτων αυτού του βάρβαρου ταξικού συστήματος; Ακολουθώντας, και σε αυτό το σημείο, την υπόδειξη του Karl Marx, που αρνήθηκε ρητά να δώσει «συνταγές για τα μαγευτικά του μέλλοντος», δεν μπορούμε παρά να συμφωνήσουμε ότι σε τέτοια ζητήματα δεν υπάρχουν «έτοιμες λύσεις». Υπάρχει, όμως, η ανάγκη εναλλακτικής στην καπιταλιστική λαίλαπα, που σαράνι τις όποιες μέχρι σήμερα κατακτήσεις των εργαζομένων. Υπάρχει η ανάγκη «να πάρουν κάποτε τα όνειρα εκδίκηση» και είναι, από αυτήν ακριβώς την άποψη, που η Οκτωβριανή Επανάσταση, στα 90χρονα της οποίας είναι αφιερωμένο αυτό το τεύχος του περιοδικού μας, εξακολουθεί να αποτελεί φωτεινή πηγή έμπνευσης και προβληματισμού.

Από την πλευρά μας, προτείνουμε το αφιέρωμα αυτό ως ένα πρώτο βήμα κριτικής αναμέτρησης με τα ζητήματα, που έθεσε και δεν έλυσε το επαναστατικό συμβάν του 1917. Σε αυτό το τεύχος, δημοσιεύονται άρθρα σημαντικών ξένων μελετητών της Επανάστασης του Οκτώβρη, αλλά και της εξέλιξης και τραγικής κατάληξης των κοινωνιών του «υπαρκτού σοσιαλισμού» μελετητών, που, ενώ προέρχονται από την κοινή μήτρα της κομμουνιστικής θεωρίας, υιοθετούν, στις αναλύσεις τους, διαφορετικές επιμέρους οπτικές γωνίες. Στις προθέσεις μας είναι να ακολουθήσει ένα τεύχος με συμβολές ελλήνων ερευνητών σε ανάλογες θεματικές, αλλά και ένα τεύχος αφιερωμένο στη γεμάτη δημιουργία και αντιφάσεις δεκαετία του '20 – τότε που η σοβιετική κοινωνία αποτελούσε ένα παγκόσμιο εργαστήριο πειραματισμού στις επιστήμες, στις τέχνες, στην εκπαίδευση, στους πολιτειακούς θεσμούς, σε κάθε τομέα και πεδίο ανθρώπινης δραστηριότητας.

Πρώτο στη σειρά της παρούσας συλλογής άρθρων, με άξονα αναφοράς την Οκτωβριανή Επανάσταση, είναι αυτό που είχε την καλοσύνη να μας παραχωρήσει ο γάλλος μαρξιστή φιλόσοφος Daniel Bensaid, με θέμα «Τα ερωτήματα του Οκτώβρη». Στο άρθρο αυτό, συζητεί τρία βασικά ζητήματα, γύρω από τα οποία, όπως και ο ίδιος υποστηρίζει, περιστρέφεται η πολύπλευρη ιδεολογική αμφισβήτηση του Οκτώβρη: «επανάσταση ή πραξικόπημα», «βούληση για δύναμη ή γραφειοκρατική

αντεπανάσταση», «πρόωρη επανάσταση», είναι τα ερωτήματα, που αντιμετωπίζει από μαρξιστική κατεύθυνση, και στο ιδιαίτερο φόντο των θεωριών του Τρότσκι για τη διαρκή και την προδομένη επανάσταση, ο Bensaïd.

Ακολουθούν δύο σύντομα κείμενα του Charles Bettelheim, ενός από τους σημαντικότερους μελετητές του χαρακτήρα της σοβιετικής κοινωνίας, αλλά και της κοινωνίας που αναπτύχθηκε στην Κίνα υπό την καθοδήγηση του προέδρου Μάο. Στο πλαίσιο της γενικότερης αντίληψής του για την ύπαρξη και λειτουργία ενός κομματικού και κρατικού καπιταλισμού στην ΕΣΣΔ, ο Bettelheim, στο πρώτο από αυτά τα κείμενα, με τον τίτλο «Η ΝΕΠ, η δεκαετία του 1930 και η εκβιομηχάνιση», το οποίο αποτελεί υλικό της συνάντησης «στρογγυλής τραπέζης», που είχε οργανωθεί από το Κέντρο Μελετών Τρόπων Εκβιομηχάνισης της École des Hautes Études en Sciences Sociales στις 10 και 11 Δεκεμβρίου 1981, παρακολουθεί τη μετάβαση από τη Νέα Οικονομική Πολιτική στη σταλινική πολιτική της βίαιης εκβιομηχάνισης και τις καθοριστικές συνέπειές της σε όλα τα επίπεδα του σοβιετικού κοινωνικού οικοδομήματος. Στο δεύτερο κείμενο με τον τίτλο «Ερωτήματα για την ιντελιγκέντσια», που είχε περιληφθεί στο συλλογικό τόμο *L'Intellectuel: L'Intelligentsia et les Manuels*, Éditions Anthropos, Paris 1983, ο Bettelheim διατυπώνει ενδιαφέρουσες θέσεις για το ρόλο και τη θέση της διανόησης και των επιμέρους τμημάτων της στην εξέλιξη των κοινωνιών, που προέκυψαν τόσο από την Οκτωβριανή, όσο και από την κινεζική επανάσταση.

Το επόμενο κείμενο, με τον τίτλο «Ο Λένιν και τα Σοβιέτ: ο θεσμικός συμβιβασμός», ανήκει στον Antonio Negri και αποτελεί τμήμα ομότιτλου κεφαλαίου του έργου *Le pouvoir constituant, Essai sur les alternatives de la modernité*. Στο συγκεκριμένο γραπτό του ο ιταλός θεωρητικός της αυτονομίας εκφράζει με σαφήνεια και ζωντάνια τη δική του θεώρηση για τον τρόπο, με τον οποίο ο ηγέτης των μπολσεβίκων, ο Λένιν, αντιμετώπισε το θεσμό των Σοβιέτ, στην πολυκύμαντη σχέση του προς το κόμμα και το κράτος τόσο στην αστική, όσο και τη σοσιαλιστική εκδοχή του.

Από την πλευρά του, ο Andrea Calone συμβάλλει σε αυτό το αφιέρωμα με το άρθρο του «Το ζήτημα της δημοκρατίας στις κοινωνίες της μετάβασης. Η σοβιετική περίπτωση», άρθρο, στην αναδημοσίευση του οποίου στο περιοδικό μας συνάινεσε προσωπικά. Στο πλαίσιο αυτής της συμβολής του, ο Calone αναζητεί τα αίτια της κατάρρευσης των «σοσιαλιστικών καθεστώτων», εστιάζοντας το ενδιαφέρον του στο διφυή χαρακτήρα της δικτατορίας του προλεταριάτου ως διαδικασίας μετάβασης από τον καπιταλισμό στον κομμουνισμό –καταπίεση των ταξικών αντιπάλων, αλλά και διεύρυνση της δημοκρατίας– αλλά και στη σημασία των ενδο-προλεταριακών αντιθέσεων στον αγώνα για την οικοδόμηση της νέας κοινωνίας.

Στο άρθρο με τίτλο «Ο Στάλιν, οι διαψεύσεις του επαναστατικού μεσσιανισμού και ο μύθος της «προδομένης επανάστασης», τέλος, στη δημοσίευση του οποίου στο περιοδικό μας με ιδιαίτερη προθυμία συμφώνησε ο Domenico Losurdo, ο ιταλός

φιλόσοφος επιχειρεί μια κριτική ανασκόπηση και ερμηνευτική προσέγγιση σημαντικών ζητημάτων, που ανέδειξε η Οκτωβριανή Επανάσταση και η συγκρότηση της σοβιετικής κοινωνίας. Ο ρόλος της εμπορευματικής παραγωγής στη σοσιαλιστική κοινωνία, η διαδικασία της βίαιης εκβιομηχάνισης, η σχέση εθνικού και διεθνούς, η αντιμετώπιση του θεσμού της οικογένειας στο δύσβατο πεδίο της ιστορίας της Σοβιετικής Ένωσης, αποτελούν κάποιες από τις σημαντικές αφορμές, που ωθούν τον Losurdo στη δική του αποτίμηση κρίσιμων θέσεων της σταλινικής πολιτικής, αλλά και εκείνων των αντιπάλων της.

Σε συνάρτηση προς το αφιέρωμά μας στην Οκτωβριανή Επανάσταση, ο αναγνώστης και η αναγνώστριά της ΟΥΤΟΠΙΑΣ έχουν την ευκαιρία να προσεγγίσουν και το άρθρο του μέλους της Συντακτικής Επιτροπής του περιοδικού μας, Θανάση Γκιούρα, με θέμα την αξιολόγηση της Ρωσικής Επανάστασης του 1905 από τον κλασικό γερμανό κοινωνιολόγο Max Weber.

A. A. X.

Jules Grandjouan, Στο περιοδικό *Le Rire*, 1902